

Değer Kavramı Temelinde Kuçuradi ve Veblen'in Yaklaşımlarıyla Özgürlüğün Yorumu

Sılacan AKKUŞ¹

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, sila.akkus08@hacettepe.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6588-2700

Öz: Bu çalışmanın amacı, bireyin makina çağında, üreten özne değil tüketen nesne haline geldiği yapıyı eski kurumsal iktisat yaklaşımı çerçevesinde değer kavramı ile temellendirerek tanımlamaya çalışmaktır. Kuçuradi'ye göre, değerlendirilen şeyin benzerleri arasındaki yeri o şeyin doğru değer bilgisidir ve değer yargılardan ve inançlardan bağımsızdır. Eğer değer belirlenmesinde veya doğru değer bilgisi elde edilse bile değerlendirme sürecinde değer yargıları, inançlar ve kültürel normlar etkiliyse o zaman doğru değer bilgisinden ve değerlendirme sürecinden bahsedemeyiz. Özgürlük ise, doğru değer bilgisi ve doğru değerlendirme süreci sonucunda –değer yargılarından etkilenmeden- eylemin ve düşüncenin tutarlı olabilme durumudur. Kuçuradi'nin değer yargıları olarak tanımladığı kavramlar Veblen'in yaklaşımındaki kurumlarla paralellik göstermektedir. Bu durumun bir örneği olan gösteriş tüketiminde insanların tercihi mal ve hizmetlerin doğru değer bilgisine dayanmamaktadır. Tüketici tercihi elde edeceğini düşündüğü statü ve güç göstergesine bağlı olarak yapmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı insanın sistemin devamlılığını sağlayan bir nesne olduğunu göstermek ve özgürlüğünün sorgulanabilirliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İktisat felsefesi, kurumsal iktisat, değer, özgürlük

Jel Kodları: B15, B40, Z10

An Interpretation of Freedom with the Approaches of Kuçuradi and Veblen Based on the Concept of Value

Abstract: The aim of this study is to try to define the structure in which the individual becomes a consumer object rather than a producer subject in the machine age, based on the concept of value within the framework of the old institutional economics approach. According to Kuçuradi, the place of the evaluated thing among its similar ones is the true value knowledge of that thing and is independent of value judgments and beliefs. Suppose If value judgments, beliefs, and cultural norms are effective in determining the value or even if the correct value information is obtained, in the evaluation process. In that case, we cannot talk about the true value of knowledge and the evaluation process. Freedom is the state of being able to be consistent in action and thought because of correct value knowledge and a correct evaluation process (without being affected by value judgments). The concepts that Kuçuradi defines as value judgments are parallel to the institutions in Veblen's approach. In conspicuous consumption, which is an example of this situation, where the individual's choice is not based on the correct value information of goods and services. The consumer makes her their choice based on the status and power she they think she they will gain. In this context, the aim of this study is to show that the human is an object that ensures the continuity of the system and to reveal the questionability of freedom.

Keywords: Philosophy of economics, institutional economics, value, freedom

Jel Codes: B15, B40, Z10

Atıf: Akkuş, S. (2025). Değer Kavramı Temelinde Kuçuradi ve Veblen'in Yaklaşımlarıyla Özgürlüğün Yorumu, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(3), 1203-1209. <https://doi.org/10.30586/pek.1623317>

Geliş Tarihi: 20.01.2025

Kabul Tarihi: 13.05.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Thorstein Veblen 1899'da yayınlanan *Aylak Sınıfın Teorisi* kitabında gösteriş tüketimi (conspicuous consumption) kavramını ileri sürmüştür. Buna göre, Veblen statü elde etme ve güç gösterisinde bulunma isteğinin tüketim tercihlerinin belirlenmesinde etkili olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle, Veblen'e göre tüketimin amacı yalnızca ihtiyaçların karşılanması ya da fayda sağlamak değildir. Tüketim, sosyal sınıfın belirlenmesinin ve güç gösterisinin bir aracıdır ve bu nedenle, tüketim kişisel bir tercih olmaktan çıkıp toplumsal yapılanmanın, iktisadi sistemin ve kurumların yansıması olmaktadır. Böylece tüketim sosyolojik bir boyuta da sahip olur (Güler Aydın ve Araz, 2019). Veblen (1899)'in ileri sürdüğü gösteriş tüketimi, iktisadi yapının ve tüketim toplumunun çok boyutlu analiz edilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Toplumsal sınıflar içinde statü elde etmek ve korumak için yapılan gösteriş tüketiminden elde edilen fayda doğrudan mal ve hizmetin kendi doğru değer bilgisine¹ bağlı değildir. Statü arayışı ve güç gösterisi yapma isteği doğru değerlendirme² yapılmasının önündeki engeldir. Normlar, kurallar ve moda açısından şeyin nitelendirilmesi ezbere yapılan bir değerlendirmedir³. Bu bağlamda, bu tür bir değerlendirmede şeyin değerinin yerine nedensel görünüşü tanımlanır (Kuçuradi, 2020a, s.28)

Gösteriş tüketiminde yapılan ezbere değerlendirmeye neden olan değer yargıları kurumsal bir yapı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, iktisadi yapı, kurumlar (devlet, yargı sistemi, değer yargılar, ahlaki normlar, mülkiyet ve evlilik) ile şekillenir. Kurumları ortaya çıkaran düşünce alışkanlıklarının temelinde ise içgüdüler vardır. Örneğin, gösteriş tüketiminin nedeni öykünme içgüdüsüdür (Veblen, 1898a; 1906). Toplumun uygun gördüğü davranış alışkanlıkları kurumlarının ortaya çıkmasına neden olur. davranış alışkanlıklarının kökeninde ise içgüdüler vardır. İnsanın çalışma içgüdüsü (instinct of workmanship), insanı üretken olmaya ve içinde bulunduğu topluluğa katkı sağlayabilecek eylemlere yönelmesini sağlar. bu bağlamda amaca yönelik eylemde bulunan bir varlıktır (Veblen, 1914, s. 40). Merak içgüdüsü (instinct of curiosity) ise, insanın anlama ve öğrenme arzusunun temelidir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin temel motivasyonlarından biri olarak toplum yapısını şekillendirmektedir (Veblen, 1914, s. 88). Ebeveynlik içgüdüsü (parental instinct), çocukları koruma ve geleceği güvence altına alma arzusuyla evlilik kurumu etrafında toplumsal ilişkileri etkilemektedir (Veblen, 1914, ss. 46-48). Öykünme içgüdüsü (pecuniary emulation) ise, her toplumsal sınıfın kendinden bir üstte olan sınıfa özenmesi ve taklit etmeye çalışmasının nedenidir. Sahip olduğu maddi güç nedeniyle üretken emekten muaf olabilen aylak sınıf kurumuna özenen üretken emeğe bağlı faaliyetlerde bulunan alt sınıflar kapitalizmin devamlılığını sağlamaktadır (Veblen, 1899, ss. 25-26).

Bu çalışmanın amacı, makina çağında insanın nesne konumunda olmasını değer ve özgürlük kavramlarının tanımlarından yola çıkarak temellendirmeye çalışmaktır. Değer yargılarından bağımsız, değerlendirene değil değerlendirilene bağlı ve değerlendirilenin benzerleri arasındaki yerini gösteren doğru değer bilgisidir (Kuçuradi, 2020a, s. 26). Özgürlük ise, doğru değer bilgisine dayanarak doğru değerlendirme süreci sonucundaki eylemin niteliğidir (Kuçuradi, 2019). Bu bağlamda, değer sorununun bir bilgi sorunu olduğu argümanını açıklamaya çalışmaktadır. Bu çalışmada, Veblen'in (1899) eski kurumsal iktisat yaklaşımında düşünce alışkanlıklarının ve kurumların, doğru değer bilgisini elde edebilmenin önünde engel oluşturabileceği fikri savunulmuştur. Gösteriş

¹ Doğru değer bilgisi: şeyin (object) kendi alanı veya benzerleri arasındaki yeri, oradaki değerlendirilmesinin sonucu şeyin değeridir. Değerlendirme sürecinin de kişisel değer yargılardan, normlardan ve kurallardan bağımsız olması önkoşuluyla gerçekleşmesi gerekmektedir (Kuçuradi, 2020a).

² Doğru değerlendirme: şeyin değer bilgisine dayalı yapılan değerlendirmedir. Bilgiseldir. (Kuçuradi, 2020a).

³ Ezbere değerlendirme: şey ile ilgili olmayan değer. Kişisel çıkardan ziyade ahlaksal bir değer olduğunda değer biçme şeklinde tanımlanabilir. Eğer kişinin kendisiyle veya kişinin çıkarlarına dayanarak yaptığı bir değerlendirme ise değer atfetme denir. Ezbere değerlendirmenin bu iki türü de değerlendirilen şeyle ilgili değildir. Ya değer yargılarını ya da değerlendiren kişiyi yansıtır. Buna göre, doğru değer bilgisinin olduğu yerde de bu değerlendirme biçimi doğru değerlendirmenin önünde engeldir (Kuçuradi, 2020a).

tüketimi, ezbere değerlendirme sürecinin değer bilgisine dair yanılsamalara neden olabileceğine bir örnek olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışmada, değer kavramının değer yargıları ve inançlardan bağımsız olarak belirlenmesinin doğru değer bilgisinin elde edilmesine imkan tanıyabileceği açıklanmıştır. Bu çalışmada, özgürlük değer kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Değer yargılarından ve kurumların yarattığı algılardan arınmış bir değer bilgisine dayanan eylemlerin özgürlük olarak tanımlanabileceği düşüncesi açıklanmak istenmiştir. Bu bağlamda, gösteriş tüketimi örneği Kuçuradi'nin (2019) tanımladığı doğru değer bilgisinin yansıtlamadığı bir durumun sonucu olarak kişinin özgür olmadığı ve makina çağında sistemin eyleyeni değil nesnesi olduğu argümanı ileri sürülmektedir. Böylece, kurumların (değer yargıları, iktisadi yapılar, kültürel normlar, hukuki araçlar) özgürlük üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuçuradi'nin değer tanımı temelinde Veblen'in yaklaşımı ile yorumlanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise, Kuçuradi'nin değer tanımına dayanan özgürlük kavramını Veblen'in yaklaşımı üzerinden yorumlanmıştır.

2. Kuçuradi'nin Değer Kavramının Veblen'in Analizi Üzerinden Yorumlanması

Tüketim, bir değerlendirme süreci sonunda yapılan iktisadi faaliyettir. Tüketici satın alacağı ürünü değerlendirirken doğru değer bilgisi elde edebilmek için ürünü benzerleriyle karşılaştırarak karar vermelidir. Mal veya hizmetin kendi alanı veya benzerleri arasındaki yerinin belirlenmesiyle elde edilecek bilgi ürünün doğru değer bilgisi olacaktır (Kuçuradi, 2020a; 2020b). Ancak tüketici, bir şeyi doğru değer bilgisine göre değil de, öykünme içgüdüğü ile ürünün kendisine sağlayacağı toplumsal statü gibi değer yargılarına göre değerlendirirse, şeyin değerinden bağımsız bir ücret ödemek zorunda kalacaktır (Veblen, 1899). Bu, doğru bir değerlendirmeden ziyade ezbere değerlendirme örneğidir (Kuçuradi, 2020a). Değer bilgisi ve değer yargıları arasında doğru bir ayırım yapılamaması halinde iktisadi ve toplumsal alanlarda verilen kararlar haksız olabilmektedir. Şeyin (tüketilen nesne) doğru değerinin altında veya üstünde değer biçilmesi gerektiğine dair bir inanç veya önyargı olması haksız karşılaştırmaya neden olabilir. Tüketici, kararlarını şeyin doğru değerine göre veremediğinde değer harcama sorunu ortaya çıkar. Burada, mal ve hizmet, toplumun düşünce alışkanlıklarına ve değer yargılarına göre değerlendirir ve buna göre tüketilir.

Ana akım iktisat yaklaşımında iktisadi aktörler tercihlerini maliyet-fayda analizine dayanarak yaparlar. Tercihin alternatiften farkı nedir, kazanılan ve kaybedilen arasındaki takas sonucunda elde kalan ne olacaktır sorularına verilen cevaplar iktisadi faaliyeti belirler. Bu bağlamda, sorular ve cevaplar değerlendirilen şeyle ilgili olmalıdır. Aksi takdirde doğru değer bilgisi elde edilemez ve değerlendirme doğru olmaz. Değerlendiricinin tercihi değerlendiriciye ait olmayan sebeplerden kaynaklanıyorsa tercih inançlara bağlıdır ve değer yargılarından etkilenir. Bu çerçevede, değerlendirme süreci, değer yargılarına ve inançlara bağlıysa değer doğru bir şekilde tanımlanamaz ve değer harcaması meydana gelir (Kuçuradi, 2020a). Örneğin, doğal kaynakların değeri genellikle arz talep dengesine göre piyasa koşulları gözetilerek belirlenmektedir. Bu durumda çevresel maliyetler göz ardı edilebilir. Küresel karbon piyasasında kullanılan araçlardan biri olan karbon kredisi fiyatları bu soruna bir çözüm olarak öne sürülmüştür (Stern, 2007). Ancak doğal kaynak tükenebilir olduğundan ve tüketimin bütüncül kaybı tam olarak ölçülemeyeceğinden değerlendirme modelleri doğru değer bilgisi sunamayabilir. Ormanların kesim değeri hesaplanırken karbon tutma faydası göz ardı edilebilir (Constanza, 1997).

Ezbere değerlendirmenin bir diğer örneği olarak lüks tüketim de Veblen'in analizi çerçevesinde sunulabilir. Lüks tüketim ürünlerin ihtiyaçtan ziyade sembolik anlamlarına ve hatta değerlerine harcama yapılması durumudur. Bir ürünün lüks olabilmesi için bazı kriterler belirleyebiliriz. Ürün pahalı ve estetik olmalıdır. Ayrıca ürünün algılanan kalitesi, benzersizliği ve kullanışlılığı da onun belirleyici özellikleridir (Ghosh ve Varshney, 2013). Böylelikle, lüks, şeyin gerçek değerinden ayrılarak lüks terimini prestije

benzer bir anlam ifade eder (Bagwell ve Bernheim, 1996). Bu bağlamda lüks ürün ve hizmetlerin tüketimi farklı bir değerlendirme sürecine tabi tutulmaktadır. Bir şeyin doğru değeri ne olursa olsun, algılanan fayda ve algılanan kaliteye göre belirlenen fiyatlar, doğru değer bilgisine dayanmaz. Altın gibi değerli madenlerin işlevsellik dışında estetik kaygı ve statü sembolü olarak anlamlandırılmasına dayalı tüketim bunun bir örneğidir (Costanza, 1997). Ya da bir Rolex saatin işlevi herhangi bir kol saatinden farklı değildir. Ancak üst sınıftaki insanların kullanımına sunulan, az sayıda üretilen ve erişimi zor olan bu ürünler yüksek fiyatlardan satışa sunulmaktadır. Saatin doğru değer bilgisi zamanı doğru göstermesi ya da kullanılan malzemenin türüne ve kalitesine bağlıdır. Ancak bu örnekte satın alınan şey algılanan değer, yine statü ve güç göstergesine dönüşmüştür (Kapferer ve Bastien, 2009). Lüks otomobiller Ferrari gibi araçlar işlevsel olarak benzeri arasındaki yeri arasında fiyatıyla orantılı bir farklılık yoktur. Doğru değer bilgisi, ürünün benzerleriyle arasında yapılan değerlendirmenin bilgisinden elde edilir. Ancak burada, ürününün benzerleriyle arasındaki yerine dair bir bilgiyle değerlendirme yapılmamaktadır. Ürünün lüks olduğuna ilişkin yerleşmiş düşünce alışkanlığına göre değerlendirenin tercihi etkilenir. Bu durumda, ezberle değerlendirme sürecinde bir değer biçme söz konusudur (Kuçuradi, 2020a). Bu biçilen değer, üst sınıfın statüsünün ve gücünün bir yansımasıdır (Ordabayeva ve Chandon, 2011). Benzer biçimde Iphone gibi teknolojik ürünler de benzerleri arasında yapılacak bir değerlendirmede teknik bakımdan alternatif ürünlerle yakın olsa da fiyatları arasında farklılık vardır. Tüketiciler diğer markalardaki akıllı telefonları almaktan ziyade yukarıda belirtildiği gibi statü ve güç algısından dolayı Iphone daha fazla ücret ödemeye razı olmaktadır (Kim ve Ko, 2012).

Bu çerçevede, lüks ürünler, Veblen'in gösteriş tüketimi yaklaşımında kişilerin toplumsal statüsünü küresel boyutta belirten semboller olarak görülmektedir (Kapferer ve Bastien, 2009). Dijital kapitalizm (digital capitalism) döneminde iktisadi ve toplumsal yapının küresel etki alanına sahip olması gösteriş tüketimi tercihlerinin de küreselleştirdiğini gösterebilir. Ancak zamana, tarihsel koşullara ve dahil olunan ve/ya dahil olunmak istenen toplumsal sınıfa göre değişkenlik gösterecek olan bu gösteriş tüketimi tercihleri doğru değer bilgisine dayanmamaktadır, zaman içinde koşullara göre değişip evrimleşebilir. Bu bağlamda, değer sorunu bir bilgi sorunudur (Kuçuradi, 2020a). Doğru değer bilgisi göreceli değildir. Kişiye göre değişmez ve algılarla yönlendirilemez. Ancak, lüks tüketim örneklerinde de görüldüğü gibi tüketici tercihi şeyin benzerleriyle arasındaki yeri sonucundaki bilgiye dayanarak yapmamaktadır. Lüks tüketimin saygınlık ve güç göstergesi olduğu algısına dayanarak o ürüne sahip olmak istemektedir. Tercihini değer bilgisine göre veremeyen kişi doğru değerlendirme sürecini yapamadığı söylenebilir. Amaca yönelik eylemde bulunan insanın tüketim tercihi kendisi dışında gelişen dünyanın yarattığı algıya göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, kişi ve toplum özgürlüğü sorgulanabilir bir noktaya ulaşmaktadır.

3. Kuçuradi'nin Özgürlük Kavramının Veblen'in Analizi Üzerinden Yorumlanması

Veblen'e göre (1914) kapitalizmin ilk yıllarında üretim odaklı gelişimi sonraki zamanlarda tüketim odaklı olarak devam etmiştir. Veblen'e göre barışçıl dönemin üretken toplumu, modern dönemde tüketim toplumuna dönüşmüştür. Tüketim odaklı iktisadi örgütlenme modeli sistematik olarak birçok şeyin metalaştırılmasına neden olmaktadır. Böylelikle, insan eylemleri neden sonuç ilişkisiyle sınırlandırılarak tüketebilme özgürlüğü ile özdeşleştirildiğinde insan eylemin öznesi olmaktansa nesnesi haline gelebilmektedir.

Veblen'in (1899) gösteriş tüketimi ve öykünme kavramları ile tüketimin doğru değer bilgisine dayanmayan ezberle değerlendirme sonucu yapılan iktisat faaliyet olduğu görüşü Kuçuradi'nin özgürlük kavramıyla ilişkilendirilebilir (Kuçuradi, 2020a). Bu bağlamda özgürlük, bireylerin ve toplumların doğru değer bilgisine sahip, doğru değerlendirme süreciyle elde edilebilecek bir kavramdır (Kuçuradi, 2019). Toplumsal

statüyü korumak ya da sınıf atlama kaygısıyla gerçekleştirilen tüketim faaliyeti, doğru değer bilgisi doğrultusunda belirlenmemektedir. Kültürel, ahlaki ve evrimsel faktörler değerlendirme sürecini etkilemektedir. Böylece iktisadi faaliyetler tüketilenin doğru değerinden bağımsız olarak gerçekleşir. Bireyler var olabilmek ve toplumsal yaşamda daha güçlü olabilmek için isteyerek ya da istemeyerek tüketim davranışlarını bu doğrultuda iletirmektedirler (Veblen, 1899).

Kuçuradi'ye (2019) göre özgürlük hem kişisel hem de toplumsal bir ihtiyaçtır. Özgürlük, insan türünün potansiyelini temsil eder. Özgürlük, doğru değerlendirme süreci ve doğru değer bilgisinin hem bireyler hem de toplum tarafından uygulanmasıyla elde edilen, kişinin düşünceleriyle eylemleri arasındaki tutarlılık durumudur. Bu tanıma dayanarak özgürlük analizinin üç değişkene dayandığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, değerlerin doğru anlaşılması, ikincisi uygun değerlendirme süreci ve üçüncüsü düşünceler ve eylemler arasındaki tutarlılıktır. Bu bağlamda, Kuçuradi (2019)'ye göre, insan türünün özgürlüğü (antropolojik özgürlük) bir imkan, kişi özgürlüğü (etik özgürlük) bir gerçeklik, toplumsal özgürlük ise bir gerekliliktir.

Kuçuradi (2019), özgürlüğün insan türüne dair tanımını yaparken türün özelliği ve imkanı olduğunu ileri sürmüştür. Özgürlük insanın bir değeridir. İnsan türü eylem seçenekleri arasından değerli eylemde bulunma imkanına sahiptir. İnsan eyleyendir ve insanın alışkanlıkları ve eğilimleri vardır. İnsan bunları zihinsel olarak algılayabilmesi açısından da diğer türlerden farklıdır. Kuçuradi (2019)'ye göre, insan doğuştan ayırt edebilme, seçebilme ve eyleme geçebilme özelliklerine sahiptir. Bu sebeple türler arasında insanın bu özellikleri ona tür olarak özgürlük tanımaktadır. Kuçuradi, doğuştan bu imkana sahip olan insanı antropolojik olarak özgür şeklinde tanımlamaktadır. Bu noktada Veblen'e göre (1898b), insan amaca yönelik eylemde bulunan ve eyleyendir. Bu bağlamda insanın tür olarak özgür olduğu konusunda Veblen ve Kuçuradi benzer yaklaşımlara sahiptirler .

İnsan türü ayırt etme ve seçme imkanına sahip bir canlı türüdür. İnsan doğuştan sahip olduğu bu seçebilme ve ayırt edebilme özelliklerini hayata geçirebildiği durumda etik özgürlükten (kişi özgürlüğü) bahsedebiliriz. Böylelikle, özgürlük kişinin özelliği olarak etik özgürlük şeklinde tanımlanmaktadır (Kuçuradi, 2019). Buna göre, kişi doğru değer bilgisine dayanarak yaptığı değerlendirmenin sonucunu eyleme geçirdiğinde kişinin özgür olacağı ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, özgürlük etik bir değerdir (Kuçuradi, 2019). Veblen'e (1899) göre, kişilerin tercihleri öykünme içgüdüsüne dayanır ve doğru değer bilgisini yansıtmaz. Düşünce alışkanlıkları doğrultusunda seçim yapan insanın gösteriş tüketimine dayalı tercihleri, kapitalist sistemin işleyişini ve aynı zamanda devamlılığını sağlayan bir değer bilgisidir. Kapitalist sistemde insan türü seçim yapabilme olanağını sistemin kurumsal yapısının karşılıklı etkileşim içinde olduğu düşünce alışkanlıkları nedeniyle doğru değer bilgisiyle doğru değerlendirme sürecinden geçerek eyleme dönüştürememektedir. Bu çerçevede, eylemlerin iktisadi yapının dayattığı değer bilgisiyle yani ezbere değerlendirme ile belirlenmesi etik özgürlüğe olanak vermez.

Kuçuradi(2019)'nin bir gereklilik olarak ifade ettiği toplumsal özgürlük ise, kişi haklarının yasal olarak güvence altına alınmasıdır. Toplumsal özgürlük, ilişkilerin düzenlenmesinde kullanılan ilkelerin özelliğidir. Bir değer, bir fikir olan toplumsal özgürlüğün kavramsal içeriğini ahlaki ve hukuki özgürlükler belirler. Bu yönüyle, toplumsal özgürlük, antropolojik ve etik özgürlüğü kapsar. Toplumsal özgürlük, etik özgürlüğün var olmasına yardımcı olan gerekli bir etmendir. Bu çerçevede, etik özgürlük ve toplumsal özgürlük arasında oldukça güçlü bir bağ vardır. Toplumsal özgürlüğün gerçekleşmesi ise, etik özgürlüğe sahip kişilerin varlığıyla sağlanır ve devamlılığı da buna bağlıdır (Kuçuradi, 2019). Etik ve toplumsal özgürlük arasındaki ilişki, Veblen'in yaklaşımındaki düşünce alışkanlıkları ve kurumlar arasındaki ilişkiyle benzerdir ve bu bağlamda kişi özgürlüğü için toplumsal özgürlük gereklidir.

Toplumsal özgürlük tanımını, Veblen (1899; 1914)'in kurumsal analizi çerçevesinde ele aldığımızda, kurum kavramının Kuçuradi'nin toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde

geçerli olan ilkelerin belirleyicisi olduğunu söyleyebiliriz. O halde, toplumsal özgürlük esasında kurumlar ve onların etkileşim içinde olduğu düşünce alışkanlıkları tarafından şekillenir. İktisadi, kurumsal ve tarihsel koşulların değişmesiyle toplumsal özgürlüğün yapısı da değişir, evrilir (Kuçuradi, 2019). Veblen (1899)'in antropolojik çerçevede sunduğu analizinde, düşünce alışkanlıklarındaki değişim kurumların değişime neden olur. Bu bağlamda toplumsal yapının değişimim kurumsal evrime bağlıdır. Dolayısıyla toplumsal özgürlüğün de kurumların etkisi altında olduğu söylenebilir.

Bireysel, toplumsal ve hukuki açılardan ele alındığında özgürlüğün kurumların etkisinde olduğunu söyleyebiliriz. İçgüdülerin oluşturduğu davranış alışkanlıklarından meydana gelen kurumların varlığı sistemin devamlılığına bağlıdır. Dolayısıyla öncelikli amacı kurumlar aracılığıyla sistemin devamlılığının sağlanması olduğu durumda, birey nesne konumunu korumaya devam edecektir. Böylece, sistemin yapısını oluşturan eylemler değer yargılarının bir yansıması olmaktadır. Bu bağlamda, bireyin etik ve toplumsal olarak özgürlüğünden bahsedemeyiz.

4. Sonuç

Veblen'e göre (1899) öykünme içgüdüsünden kaynaklanan gösteriş tüketimi, topluluk içindeki güç ve saygınlığın bir göstergesidir. Gösteriş tüketimi tercihi, mal ve hizmetin benzerlerin arasındaki yerinin değer yargılarından bağımsız bir değerlendirmeye elde edilen bir sonuç değildir. Şeyin kendi doğru değerini değil değer yargılarını ve kurumsal yapıları yansıtmaktadır. Şeyin doğru değer bilgisine ulaşılsa dahi kişi toplumun yarattığı algılar nedeniyle tercihini topluma uygun olarak yapabilir. Bu durumda da doğru bir değerlendirme süreci gerçekleştiremeyebilir. Ancak, kişi doğuştan seçme ve ayırt etme becerisine sahip ve amaca yönelik eylemde bulunan bir türdür. Başka bir ifadeyle, insan tür olarak özgür olma imkanına sahiptir. Kuçuradi (2019) daha önce belirtildiği gibi bunu antropolojik özgürlük olarak tanımlamaktadır. Ancak, kişi bu doğuştan gelen becerisini topluma uyum sağlama isteği, öykünme içgüdüsü, değer yargıları gibi sebeplerle gerçekleştiremeyebilir. Bir başka ifadeyle kişi ya doğru değer bilgisine erişemez ya da doğru bir değerlendirme süreci geçiremez. Her iki durumda da kişinin özgürlüğünden söz edemeyiz. Kuçuradi'nin etik özgürlük olarak da tanımladığı bu özgürlük tanımı toplumsal özgürlükle karşılıklı etkileşim halindedir. Kişi özgürlüğünün olabilmesi için toplumsal özgürlük olarak tanımlanan kişi özgürlüklerinin güvence altına alındığı birtakım ilkeler veya araçlar gereklidir. Kişi doğru değer bilgisine ulaştığında bunu eyleme geçirebileceği bir güvenlik alanı olması gerekmektedir. Bu güvenlik hukuki veya ahlaki olabilir. Ancak bu bağlamda da evrensel bir çerçeve sunulamamaktadır. Kişiler eylemlerini gerçekleştirebilme konusunda da hukuk ya da toplumsal yargı sistemleri sebebiyle güvence altında olamayabilirler. Kurumsal yapılar, iktisadi ve toplumsal alanlarda oldukça güçlüdür. Kapitalist sistemin devamlılığını sağlayan bu kurumlardır. Ve dolayısıyla kapitalizmin devamlılığı kişilerin özgürlüğünden önce gelir. İnsanın doğuştan elde ettiği becerisi ve imkanı olan özgürlük kurumların etkisiyle kısıtlandığı sürece kişi özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir.

Kaynakça

- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature* 387, 253–260 <https://doi.org/10.1038/387253a0>
- Güler Aydın, D.; Araz, B. (2019). Veblen'in İktisat Sosyolojisinin Sosyal Ve Kavramsal İlişkisellik Üzerinden Düşünülmesi. *Yıldız Social Science Review*, 5(2), 209-222. <https://doi.org/10.51803/yssr.591143>
- Kapferer, J.N. and Bastien, V. (2009) The Luxury Strategy: Break the Rules of Marketing to Build Luxury Brands. *Kogan Page*, London, 86-88.

- Kim, A.J. and Ko, E. (2012) Do Social Media Marketing Activities Enhance Customer Equity? An Empirical Study of Luxury Fashion Brand. *Journal of Business Research*, 65, 1480-1486. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.014>
- Kuçuradi, İ. (2019). *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, İ. (2020a). *İnsan ve Değerleri (Değer Problemi)*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, İ. (2020b). *Ahlak, etik ve değerler*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Ordabayeva N. and Chandonp. (2011). Getting Ahead of the Joneses: When Equality Increases Conspicuous Consumption among Bottom-Tier Consumers, *Journal of Consumer Research*, 38(1), 27–41, <https://doi.org/10.1086/658165>
- Stern, N. (2007) The Economics of Climate Change; The Stern Review. *Cambridge University Press*, Cambridge.
- Veblen, T. (1898a). Why is economics not an evolutionary science? *The Quarterly Journal of Economics*, 12(4), 373. <https://doi.org/10.2307/1882952>.
- Veblen, T. B. (1898b). The Instinct of Workmanship and the Irksomeness of Labor. *American Journal of Sociology*, 4(2), 187-20
- Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. New York.
- Veblen, T. (1906). The Place of Science in Modern Civilization. *American Journal of Sociology*, 11(5), 585-609.
- Veblen, T. (1914). *The Instinct of Workmanship and the State of the Industrial Arts*. Macmillan.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Sılacan AKKUŞ (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Sılacan AKKUŞ (100%)
